

GENÇ
WERTHER'İN
İSTIRAPLARI
GOETHE

Türkçesi ve sonsöz:
Senail Özkan

ÖTÜKEN

*Daniel Nikolaus Chodowiecki'nin gravürü:
Werther'in portresi,
altta şair Ossian'ın metnine göre aşk sahnesi*

BAŞLANGIÇ

Zavallı Werther'in hikâyesine dair ne bulabildimse
hepsini titizlikle topladım ve işte burada sunuyorum.

Bu yüzden bana teşekkür edeceğinizi biliyorum.

Onun zekâ ve karakterine karşı hayranlığınızı, sevginizi,
mukadderatından dolayı da gözyaşlarınızı esirgeyemezsiniz.

Ey onun gibi aynı azabı duyan asil ruh,
sen de onun ıstıraplarıyla teselli bul ve eğer kaderin cilvesiyle
veyahut kendi kabahatin yüzünden daha yakınına bulamazsan,
bu küçük kitap senin dostun olsun.

BİRİNCİ KİTAP

4 Mayıs 1771

BURADAN ayrıldığıma ne kadar memnunum! Aziz dostum, ne tuhaf şeydir şu insan kalbi! Böylesine sevdiğim, hiç ayrılmayacak kadar bağlı olduğum seni terk etmek ve bundan memnun olmak anlaşılır gibi değil! Beni affedeceğini biliyorum. Kaderin kalbime korku salmak için diğer tüm ilişkilerimi belirlediği, hazırladığı anlaşılıyor mu?

Zavallı Leonore! Oysa suçsuzdum. Kız kardeşinin o şiddetli cazibesi bize hoşça vakitler yaşattırken, zavallı kalbinde bana karşı bir tutku, bir aşk oluşmuşsa buna ben ne yapabilirim? Lâkin, acaba tamamen suçsuz muyum? Onun hislerine karşılık vermedim mi? Hatta pek öyle gülünç olmamakla birlikte bizi böylesi-ne güldüren tabiatın fevkalâde gerçek ifadelerinden bizzat keyif aldığım olmadı mı?

Ben değil miyim ki... Ah, insan nedir ki kendinden böyle şikâyet edebiliyor! Sevgili dostum, sana söz veriyorum, kendimi düzeltereğim; artık kaderin önümüze koyduğu küçücük fenalığı, her zaman yaptığım gibi tekrar edip durmayacağım. Bundan böyle ânın, el'an mevcut olanın zevkini çıkarmak istiyorum. Geçmiş olana gelince, o benim için mazi olmuş demektir. Hiç şüphesiz haklısın, hâlis dostum, insanlar bu denli muhayyileleriyle meşgul olmak, geçmişte yaşadıkları fenalıkları hatırlamak yerine

10 • Genç Werther'in İstirapları

-niçin böyle davrandıklarını ancak Allah bilir!- şu ehemmiyetsiz âna tahammül etselerdi daha az acı çekmiş olurlardı.

Anneme, elimden geldiği kadar işlerini takip ettiğimi ve mümkün mertebe onu çabuk haberdar edeceğimi söylersen iyi edersin. Teyzemle konuştum ve onda hiç de zannedildiği gibi kötü kadını bulamadım. Neşeli, harareтли ve çok iyi kalpli bir kadın... Ona annemin, miras meselesi hakkındaki şikâyetlerini anlattım. Bana bunun esaslarını, sebeplerini anlattı ve hangi şartlar altında her şeyi ve hattâ istenilenden daha fazlasını vermeğe hazır olduğunu söyledi. Sözün özü, şimdi bu konuda hiçbir şey yazmak istemiyorum. Sen anneme her şeyin yolunda gideceğini söyleyiver. Azizim, şu küçük iş münasebetiyle bir kez daha gördüm ki ihmalkârlık ve yanlış anlamalar belki de bu dünyada hilekârlık ve kötülükten daha fazla hata ve yanılığara sebep olmaktadır. En azından bu son ikisinin daha nâdir olduğu muhakkak.

Burada kendimi çok iyi hissediyorum. Cennet misali bu yerde yalnızlık kalbim için harikulâde bir iksir oluyor; gençliğin bu mevsimi, ürperen kalbimi bütün hararetiyle ısıtıyor. Her ağaç, her çalılık bir çiçek demeti oluvermiş. Öyle ki insan bu nefis kokular deryası içinde uçmak ve bütün gıdasını buradan almak isteyen bir mayıs böceği olmak istiyor.

Şehrin kendisi pek hoş sayılmaz; buna karşılık çevresi, tabiatın tarif edilemez güzelliğiyle çevrili. Bu manzara müteveffa Kont von M...’i, en güzel değişikliklerle birbirlerine kavuşarak o sevimli vadileri teşkil eden tepeliklerden birinin üstünde bir bahçe yapmaya teşvik etmiş. Bu bahçe pek de sade yapılmış. İnsan daha içeri girer girmez bunun planının bilgili bir bahçıvan tarafından değil, bilakis kendi varlığının hazzına varmak isteyen pek duygulu ve hassas kalpli bir kimsenin eliyle çizilmiş olduğunu hissediyor. Aramızdan ayrılan merhum için, onun ve benim pek sevdiğimiz bu yerde, bu yıkık küçük köşkte gözyaşı döktüm. Yakında bu bahçenin sahibi olacağım. Neyse ki bahçıvan yalnızca birkaç gündür bana iyi davranıyor. Tabii onun için de bu fena olmayacak.

10 Mayıs

Bütün kalbimle tadını çıkardığım tatlı bir ilkbahar sabahına eş harikulâde bir neşe sarıverdi ruhumu. Yalnızım ve tıpkı benim ruhum gibi ruhlar için yaratılmış bu çevrede yaşamaktan sevinç duyuyorum. Öyle mutluyum ki, sevgili dostum, büsbütün sakin bir hayatın duygularıyla dalmışım; öyle ki bu durumdan sanatım zarar görüyor. Şimdi resim yapamıyorum, bir çizgi dahi çizemiyorum; fakat buna rağmen asla şu ânlardakinden daha büyük bir ressam olmadım. Bir çizgi çizmekten bile âcizim, bununla beraber hiçbir zaman kendimi şimdiki kadar büyük ressam hissetmedim. Vadiyi kaplayan sis, bulunduğum yere kadar yükselince, başımın üstünde güneş, karanlık ormanın nüfuz edilmesi imkânsız kubbesinin üstüne bütün kızgınlığıyla vurup da ancak birkaç şuasını kutsal mabedin içine sızdırmaya muvaffak olunca; bir ırmağın yanında diz boyu otların üstüne uzanıp da yeşilliklerin arasında henüz tanımadığım bin bir küçük nebatla karşılaşınca; çimenlerin arasında kaynaşan o küçücük âlemin, çeşit çeşit böcek ve kurtların varlığını kalbim kendine daha yakın hissedince; bizi kendi suretinde yaratan o büyük varlığın mevcudiyetini, bizi sonsuz zevklerin bulunduğu denizin üstünde tutan ve yüzdüren o müşfik varlığın nağmesini âdeta duyuyor, görüyorum; evet dostum, uçsuz bucaksız kâinatın gözlerimin önünde bu şekilde canlandığı, gökyüzü bir sevgilinin yüzüymüş gibi kalbime aksettiği zaman, işte o zaman içimi çekiyor ve kendi kendime: “Ah” diyorum; “şu hissettiklerini ifade edebilsen! Böyle bu derece taşkın ve ateşli bir şekilde içinden geçenleri dışa vurup kâğıt üstünde tespit edebilsen! Nasıl ki ruhun sonsuz Tanrı'nın aynası ise, kâğıt da senin ruhunun, aynası olabilse...” Evet dostum... ama, bu hayallerin kudret ve azameti karşısında kendimden geçtiğimi sanıyorum.

12 Mayıs

Bilmiyorum, acaba bu çevrelerde aldatıcı ruhlar mı uçuşuyor, yoksa bana kalbimdeki o sıcak, ilâhî hülya mı çevremi büsbütün böyle cennet gibi gösteriyor? Bulduğum yerin tam önünde meftun olduğum bir çeşme var ki Melusine de kız kardeşleriyle ona meftun idi.

Küçük bir tepeden aşağı iniyor ve bir mağaranın önünde buluyorsun kendini... Buradan yirmi basamak kadar daha aşağıya inince, mermer kayalıklardan fışkıran berrak bir su görürsün. Yukarıda bunu çevreleyen küçük duvar, alanı çepeçevre kuşatan yüksek ağaçlar ve buranın serinliği... evet, bunların hepsinde insanı çeken, içine ürperti veren bir şey var. Bir saat oturmadığım hiçbir gün geçmiyor burada. Şehirden gelen kızlar su alıyorlar kimi vakit. Vaktiyle bizzat kral kızlarının dahi gördükleri en üzüntüsüz ve lüzumlu işti bu. Burada oturduğumda atalarımızın âdetleri etrafımda öylesine canlanıyor ki, onların kızlarla çeşme başlarında nasıl tanıştıklarını ve evlenme teklifi yaptıklarını görür gibi oluyorum. Aynı şekilde iyi ruhlar uçuşuyorlardı bu kuyuların ve pınarların başlarında. Ah, bunları hissedemeyen kişizadenin, yorucu bir yaz günü yürüyüşünden sonra bir çeşmenin serinliğinde susuzluğunu gidermemiş, hararetini söndürmemiş olması gerekir.

13 Mayıs

Kitaplarını göndereyim mi diye soruyorsun. Allah rızası için rica ediyorum, azizim, bırak benden uzak olsunlar! Güdülme, teşvik edilmek, cesaretlendirilmek istemiyorum. Zaten kalbim kendiliğinden yeter derecede coşmuş bulunuyor. Ninniye muhtacım; bunu da Homer'imde ziyadesiyle buluyorum. Kaynayan kanımı teskin etmeye çalıştım kaç kez; zira şu kalbim kadar değişken, kararsız bir şey görmedin daha. Azizim, bunları sana söy-

Wetzlar'daki çeşme

lemeye ihtiyaç duymuyorum. Sen ki kaç kere benim üzüntüden derbederliğe, tatlı bir melankoliden öldürücü bir ihtirasa geçişimi görme külfetine katlandın. Kalbimi hasta bir çocuk gibi görüyorum; onun her arzusu yerine getiriliyor. Elbette bunu bana çok görececek insanlar da yok değil.

15 Mayıs

Buranın sıradan insanları, bilhassa çocukları beni çoktan tanıyor ve seviyorlar. Yalnız üzücü bir kusur buldum. Başlangıçta onlara yaklaşarak, samimiyetle şu veya bu hususta sorular sorduğumda, bazıları, onlarla alay etmek istediğimi zannederek bana karşı çok kaba davranıyorlardı. Bundan dolayı üzülmedim, yılmadım; yalnız şimdiye kadar çoğu kez dikkat ettiğim şeyi daha canlı biçimde hissettim: Yüksek bir zümreye mensup insanlar, avama yaklaşmakla bir şey kaybedecekmiş gibi ona soğuk davranıyor ve daima uzak duruyor. Sonra bir de halkın seviyesine iniyormuş gibi görünen, fakat aslında kibir ve arsızlıklarını zavallı halka daha çok hissettirmek isteyen mülteciler ve uğursuz alaycılar vardır.

Bunlarla aynı olmadığımızı ve olamayacağımızı pekâlâ biliyorum. Fakat ben, saygı görmek için söz konusu ayak takımından uzaklaşmanın lüzumuna inanan kişinin de, yenilmekten korktuğu için düşmandan saklanan bir korkak kadar azarlanmayı hak ettiğine inanıyorum.

Geçenlerde çeşme başına geldiğimde orada testisini merdivenin son basamağına koyup, bunu başının üstüne kaldırıp koyması için yardım edecek bir arkadaş var mı diye etrafına bakınan genç bir hizmetçi kız gördümdü. Aşağıya indim ve ona bakarak: “— Size yardım edeyim mi, hanım kız?” diye sordum. Kızardı, kıpkırmızı kesildi: “— Aa, hayır, efendim!” dedi, “Zahmet bu yurmayınız.” Yastık başlığı başına yerleştirdi, ben de ona yardım ettim. Teşekkür edip, yukarıya çıktı.

17 Mayıs

Çeşit çeşit insanlarla tanıştım; ancak daha kendime göre bir çevre bulamadım. İnsanların bende neyi çekici bulmaları lazım geldiğini bilmiyorum. Çok kişi benden hoşlanıyor ve peşime

takılıyor. Yolumuzun sadece küçük bir kısmını birlikte yürüdüğümüz için de üzüliyorum. Burada insanların nasıl olduğunu soracak olursan, sana: “Her yerde nasılsa öyle” diye cevap vermek mecburiyetindeyim. İnsan soyu yeknesak bir şeydir. Bunların ekserisi zamanlarının büyük bölümünü sırf yaşamak için harcıyor; geri kalan birazcık serbest zamanları da onları öylesine sıkıyor ki, bundan kurtulmak için her çareye başvuruyorlar. Ah, şu insanların mukadderatı!

Mamafih halkı oldukça iyi cinsinden! Bazen kendimi unutmak, zaman zaman insanlara bahşedilmiş eğlencelerin zevkini çıkarmak, çok iyi hazırlanmış bir masanın başındakilerle tam bir samimiyet ve açık kalplilikle şakalaşmak, bir gezinti yahut uygun zamanda dans düzenlemek vesaire gibi şeyler bana son derece iyi geliyor. Ancak, içimde kullanılmadıkları için küflenmiş ve benim titizlikle gizlemek mecburiyetinde olduğum daha birçok kuvvetler var ki bunlar aklıma gelmemelidirler. Ah, bunlar öylesine kalbimi daraltıyor ki... Bununla birlikte, yanlış anlaşılacak da mukadder!

Ah, gençliğimin sevgilisi gitti... Ah, keşke onu hiç tanımasaydım... “Sen bir budalası! Bu dünyada bulamayacağın şeyi arıyorsun!” diyesim geliyor kendi kendime. Fakat o benim olmuştu, o kalbi hissettimdi. O büyük ruhun huzurunda kendimi olduğumdan daha fazla hissediyordum; çünkü ben, olabileceğim şeyin tümü olmuşum. Ey güzel Allahım! Acaba ruhumda kullanılmamış bir kuvvet kalmış mıydı? Tabiatı kavrayan kalbimin o harika duygusunu onun önünde geliştirememiş miydim? Bizim ilişkimiz en ince duygunun, yakışsız hareketlere varıncaya kadar bütün değişiklikleri dâhilik damgası taşıyan en keskin zekânın sonsuz bir örgüsü değil miydi? Ya şimdi? Ah, benden birkaç yaş ileride oluşu, onu benden önce mezara koydu. Onu asla unutmayacağım; onun o sağlam idrakini ve ilâhî sabrını hiçbir vakit aklımdan çıkarmayacağım.

Birkaç gün önce V... adında bir gence rastladım; öyle ki mutluluğu yüzünden okunan bir genç. Akademiyi yeni bitirmiş. Öyle

Charlotte Buff'un evi

pek bilgelik taslamıyor gerçi, ama başkalarından daha fazla bilgili olduğuna inanıyor. Hallerinden sezdiğime göre, pek de çalışkanmış. Kısacası, güzel bilgilere sahipmiş. Benim resim yaptığımı ve Yunanca bildiğimi (ki bu iki şey burada göktaş kabilinden kıymetli addediliyor) duyunca, bana dönerek *Batteux*'tan *Wood*'a, *de Piles*'ten *Winckelmann*'a kadar bir sürü bilgi ortaya koyup, *Sulzer*'in teorisini, ilk bölümünü, baştan sona okuduğunu ve *Heynen*'in antik dönem hakkındaki tetkiklerini muhtevi manuskrisine sahip olduğunu söyledi. Kaale almadım.

Burada namuslu, açık fikirli ve temiz kalpli bir adamla daha tanıştım. Kendisi *Prens*'in maiyet memurudur. Onu, dokuz çocuğu arasında görmek insanın ruhuna neşe verdiğini söylüyorlar. Bilhassa büyük kızından övgüyle bahsediyorlar. Evine davet etti beni, en kısa zamanda ziyaret edeceğim kendisini. Buradan bir

buçuk saatlik bir uzaklıkta bulunan Prens'e ait bir av köşkünde oturuyor. Karısı vefat edince, şehirde ve makamına mahsus olarak kullandığı bu evde oturmak kendisine acı verdiğiinden buraya taşınma müsaadesi almış.

Bunun haricinde birkaç garip yaratık daha çıktı karşıma ki bunların hiçbir haline tahammül etmek kabil değil, bilhassa da dostluk gösterilerine.

Hoşça kal! Bu mektup oldukça hoşuna gidecek; büsbütün tarihi bir mektup oldu.

22 Mayıs

İnsan hayatının sadece bir rüya olduğu, birçok kimsenin aklına gelen bir görüştür; bu duygu nicedir benim de zihnimi meşgul etmektedir. İnsanın faal ve araştırmacı güçlerini kapsayan kısıtlamaya baktığımda; bütün faaliyetlerin ihtiyaçları karşılamaya yönelik olduğunu ve bunun da ömrümüzü uzatmaktan öte bir gayeye hizmet etmediğini gördüğümde ve sonra insan, arasında mahpus olduğu duvarları renkli suretlerle ve aydınlık manzaralarla süslediğine göre, araştırmanın belli noktaları üzerinde durmanın; tam anlamıyla o teskin edici duygunun sadece hülyalı bir teslimiyet olduğunu fark ettiğim vakit... bütün bunlar, Wilhelm'ciğim, beni dilsiz yapıyor. Kendi içime dönüyor ve orada başka bir dünya buluyorum. Tekrar, müessir kuvvet ve canlı ifadelerden ziyade içimde önseziler ve karanlık arzular buluyorum. Her şey hislerimin önünde siliniyor ve böylece hayallere dalarak dünyaya gülümsemeye devam ediyorum.

Çocukların bir şeyi niçin istediklerini bilmedikleri konusunda bütün yüksek bilgili okul hocaları ve özel öğretmenler hemfikirdirler. Ancak yetişkinlerin de çocuklar gibi şu yeryüzünde avare dolanmalarına ve tıpkı onlar gibi nereden geldiklerini ve nereye gittiklerini bilmediklerine, aynen onlar gibi pek az gerçek gayeler güttüklerine ve yine tıpkı onlar gibi bisküvi, çörek ve kızılılık

değneğiyle idare edildiklerine hiç kimse inanmak istemez. Bana öyle geliyor ki, bu, elle tutulabilecek kadar açık bir gerçektir.

Bana bu konuda ne söyleyeceğini bildiğim için, sana memnuniyetle itiraf ediyorum ki, çocuklar misali gününü gün eden, oyuncak bebeklerini yanlarında dolandıran, soyup giydiren, anenin pastasını içine koyduğu dolabın etrafında büyük bir saygıyla dolanıp duran ve istediklerini sonunda elde edince onu avurtlarını şişire şişire yiyen ve “daha isterim!” diye bağırarak çocuklara benzeyen insanlar asıl mutlu olanlardır. Bir kısım insanlar daha var ki, âdi meşguliyetlerine yahut kendi ihtiraslarına yüksek unvanlar verir ve yaptıkları işleri insanların hayrına, iyiliği uğruna yapılmış olağanüstü işler sanırlar. Bu kimseler de bahtiyar sayılır. Bunlar gibi olabilene ne mutlu! Bununla beraber alçak gönüllülükte bütün bunların nereye varacağını anlayabilen, hali vakti yerinde her kasabalının küçücük bahçesini cennete çevirmeyi bildiğini, bedbaht olanın dahi sırtındaki yükü bıkip usanmadan ilerlemeye gayret ettiğini ve şu güneş ışığını bir dakika daha fazla görmeğe aynı şekilde ilgi duyduğunu bilen kimse... evet, o kimse sakindir ve bizzat kendi dünyasını kendi içinden yaratır ve mutlu olur; çünkü o bir insandır. Sonra, ne kadar mahdut olursa olsun, o, kalbinde daima, bu zindanı istediği zaman terk edebileceğine dair tatlı bir hürriyet hissi taşır.

26 Mayıs

Eskiden beri, kendimi geliştirmek üzere güvenilir herhangi bir yerde bir kulübecik yapmak ve orada mahrumiyet içerisinde yaşamak tarzında bir arzum olduğunu bilirsin. Burada da yine beni çeken böyle bir yere rastladım.

Şehre yaklaşık bir saat mesafede Wahlheim denilen bir yer var. Bu yer bir tepenin üstünde bulunduğu için pek cazip. Yukarıya doğru çıkan patika takip edilerek köyden çıkarken, birden bütün vadi görülüyor. Yaşına göre neşeli ve hoş bir bayan garson

Garbenheim köyü, romanda Wahlheim olarak adlandırılmış

şarap, bira ve kahve ikram ediyor. Bunların hepsinden daha iyisi ise, geniş dallarıyla kilisenin önündeki küçük meydanı kaplayan iki ıhlamur ağacı. Kilisenin etrafı da köy evleri, samanlık ve çiftliklerle çevrilmiş. Böylesine güvenilir ve dikkat çekmeyen bir yeri kolay kolay bulamam; o yüzden küçük masamı, sandalyemi getirtiyorum meyhaneden ve orada kahvemi içip, Homer'imi okuyorum. Bir tesadüf eseri güzel bir öğle sonrası ilk defa ıhlamurların altına geldiğimde bu yeri pek تنها bulmuştum. Hem herkes tarladaydı, yalnız dört yaşlarında küçük bir oğlan çocuğu yere oturmuş ve önünde, bacaklarının arasında aşağı yukarı altı aylık bir çocuğu her iki koluyla göğsüne yaslamıştı ki böylece kendisi âdeta bir koltuk görevi görüyordu. Etrafa bakan kara gözlerindeki neşe ve canlılığı bir tarafa bırakacak olursak, tamamıyla sakin bir halde oturuyordu. Bu manzara beni eğlendiriyordu. Karşı tarafta bir sapanın üzerine oturdum ve kardeşçe duruşu büyük bir keyifle resmetmeye koyuldum. Bu resme he-

*Werther köy çocuklarının resmini yapıyor,
Tablo, ressam M. F. Quadal'ın, Moskova'da Tretjakow galerisinde.*

men oracıktaki bir çiti, bir samanlık kapısını ve birkaç kırık araba tekerleğini de ilave ettim. Bir saat sonra, kendimden bir şey katmadan fevkalâde ilginç, her şey yerli yerine oturmuş bir tablo meydana getirmiş olduğumu gördüm. Bu da ileride yalnız tabiata bağlı kalma niyetimi güçlendirdi. Sonsuz zenginlikler yalnız ondadır; büyük sanatkârları ancak o yetiştirir. Usul ve kuralların yararı noktasından çok şey söylemek mümkün; medenî toplumu yüceltmek için takriben söylenebilecek ne varsa buna dâhildir. Bu usullere bağlı kalarak yetişen birisi, asla zevksiz ve kötü bir eser ortaya koymayacaktır; tıpkı tahammülfersa bir komşunun asla dikkat çekici bir kişi olamayacağı gibi. Ancak, her ne söylenirse söylenir, her kural da gerçek tabiat duygusunu ve ifadesini tahrip eder. Sen bana, “Çok kesin konuşuyorsun! O sadece kısıtlar, azgın asmaları budayıverir.” vesaire desen de.

Sevgili dostum, sana bir teşbih yapayım mı? Tıpkı aşk gibidir bu. Genç bir kalp bütün varlığıyla bir kıza bağlanır, günün bütün saatlerini onun yanında geçirir, kendini tamamıyla ona vakfetmiş olduğunu her an anlatmak için, bütün kabiliyetlerini ve bütün servetini onun için harcar. Bu sırada resmî bir dairede görevli dar kafalı biri gelip ona: “Kibar delikanlı! Sevmek gayet insanî bir haldir; ancak insanca sevmek gerekir! Saatlerinizi bölüştürün, bir bölümünü işinize ayırın; dinlenme saatlerinizi de sevdiğiniz kıza vakfedin! Servetinizi hesap edin. İhtiyaçlarınızdan geri kalanı, pek sık olmamak kaydıyla, söz gelimi doğum ve isim günlerinde, ona bir hediye almanıza müsaade ediyorum vs.” dese, bu durumda eğer o insan bu öğütleri yerine getirirse, işte o zaman işe yarar bir delikanlı olur. O zaman bizzat kendim onu bir meclise üye yapmayı her prence tavsiye edebilirim. Şu var ki, o zaman aşkı da biter; eğer bir sanatkâr ise sanatı da sona erer. Ah dostlarım! Dehânın ırmağı niçin böyle nadiren taşar, niçin böyle yükselen dalgalar halinde pek ender olarak üzerinize gelir ve şaşkın ruhlarınızı sarsıverir? Sevgili dostlarım! Gönülleri rahat olanlar, bu ırmağın iki yakasında oturduklarından, bahçe evlerinin, lale tarhlarının ve lahana tarhalarının bu şekilde mahvolabi-